

KAS POLICY PAPER

СПІВВІДНОШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

ОЛЕКСАНДР СУШКО

ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ

ЮРГЕН ВАЛЬ

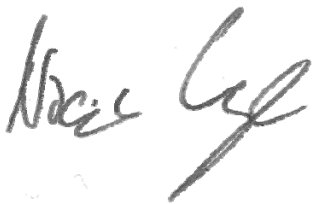
ПЕРЕДМОВА

Взаємини України з Європейським Союзом стали останнім часом найважливішою темою української зовнішньої політики і знаходяться в центрі політичних і суспільних дебатів. Висловлювання під час дискусій інколи переповнені емоціями і здебільшого не спираються на фахові знання. Обидві статті цього випуску KAS POLICY PAPERS покликані посприяти тому, щоб дебати про розвиток відносин між Україною та ЄС стали більш змістовними та спиралися на факти. При цьому автори розглядають абсолютно різні питання.

Німецький журналіст і експерт з питань ЄС Юрген Валь з'ясовує, що ж таке насправді Європа і вдається до пошуків змісту терміну «європейська ідентичність». При цьому він проводить надзвичайно цікаву паралель між древньою картою Європи, що висить в одному з французьких монастирів і діяльністю політичних партій та об'єднань, які спираються на християнські цінності, в процесі розбудови мирної Європи після Другої світової війни.

Український політолог Олександр Сушко, аналізуючи взаємозв'язок європейської та трансатлантичної інтеграції України, диференціює евфемістичне поняття «євроатлантичної інтеграції» країни. Він справедливо вказує на те, що європейська інтеграція в галузі безпекової і оборонної політики пов'язана із суттєвими дефіцитами, і наводить переконливі аргументи того, що наближення України до Європейського Союзу і її інтеграція в структури НАТО можуть бути використані в якості ефективних інструментів задля демократичного та правового розвитку.

Зацікавлений читач може запитати: чому такі різні за змістом статті друкуються в одній публікації? Висновок статті Юргена Вала дає зрозуміти, в чому полягає єдність. Адже «Європа» в сенсі невпинної європейської інтеграції не є якимсь міфічно перебільшеним утворенням, в основі якого лежить культурно-історичне або навіть метафізичне обґрунтування. Ця «Європа» виникла в першу чергу як результат раціональних аргументів і роздумів над творенням миру, права та демократії.

Ніко Ланге

Керівник Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні
м. Київ, липень 2007 р.

© ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ КОНРАДА АДЕНАУЕРА
В УКРАЇНІ, 2007

ФОНД КОНРАДА АДЕНАУЕРА
01021 КИЇВ
ВУЛ. ШОВКОВИЧНА, 10 КВ. 4
WWW.KAS.DE/UKRAINE
OFFICE@ADENAUER.KIEV.UA

СПІВВІДНОШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

ОЛЕКСАНДР СУШКО

ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ

ЮРГЕН ВАЛЬ

**СЕРІЯ «ПОЛІТИЧНА ОСВІТА»
ФОНД КОНРАДА АДЕНАУЕРА
WWW.KAS.DE/UKRAINE**

СПІВВІДНОШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Олександр Сушко

Дискусії навколо європейської та євроатлантичної інтеграції України, перспектив членства в Європейському Союзі та, особливо, НАТО в Україні мають виразно заполітизований характер.

Оскільки питання вибору стратегічного курсу, векторності зовнішньої політики та вступу до ЄС та НАТО є частиною великих загальнонаціональних дебатів навколо вибору моделі майбутнього України, будь-які науково-аналітичні розвідки на цю тематику несуть в собі відбиток цих дебатів і так чи інакше є частиною незавершеного процесу самовизначення України в системі регіональних, цивілізаційних, ціннісних і світоглядних координат.

В той час, коли європейська інтеграція, тобто процес зближення з Європейським Союзом, є (принаймні на рівні риторики) предметом широкого консенсусу, адже всі великі політичні партії декларують пріоритетність євроінтеграції, питання євроатлантичного виміру, членства в НАТО та забезпечення місця України в євроатлантичній спільноті та її системі безпеки залишається дискусійним.

Тривають суперечки навколо того, чи має Україна розглядати інтеграцію в ЄС та НАТО як дві частини неподільного цілого, чи існує можливість зосередитись виключно на інтеграції в ЄС, а замість руху до членства в НАТО практикувати політику нейтралітету та позаблоковості. Дана доповідь присвячена пошукові відповіді на це питання з огляду на процеси розширення та трансформації ЄС та НАТО, а також на внутріукраїнські чинники, пов'язані з пошуком ефективних мобілізуючих інструментів процесам внутрішніх реформ.

Основними позиціями автора є наступні:

1. Оскільки серед усіх елементів спільних політик Європейського Союзу питання безпеки та оборони є найменш розвиненими та консолідованими, зберігається потреба у організації, яка б вже на даному етапі забезпечувала колективну безпеку в регіоні та оптимальне представництво безпекових інтересів та потреб держав-членів. Такою організацією на сьогодні є Північноатлантичний Альянс.
2. Поточні тенденції свідчать, що становлення власне європейського компонента безпеки не знімає з порядку денного життєво важливі для країн Європи питання забезпечення трансатлантичної єдності та солідарності. НАТО є єдиною організацією, яка призначена і спроможна бути організаційним форматом такої єдності, тому її значення виходить за межі суто безпекових та військових питань. Безпека і стабільність в усьому світі і надалі залежатиме від спроможності США та ЄС формувати та реалізовувати максимально узгоджений, консенсусний курс у глобальних відносинах, і НАТО має виступати інструментом ухвалення та реалізації відповідних рішень.

3. Успіх трансформаційних процесів постсоціалістичних країн у регіоні Центрально-Східної Європи засвідчує нерозривну єдність процесів європейської та євроатлантичної інтеграції для всіх країн, що успішно впорались із трансформаційними завданнями. Поки що не існує практично випробуваної та ефективної моделі перетворень, яка б розмежовувала ці процеси без шкоди для змісту і глибини реформ.
4. Між вступом до НАТО та ЄС не існує формально зобов'язуючого зв'язку, однак на практиці системні безпекові рішення (вступ до Альянсу) передують системним соціально-економічним рішенням (вступові до ЄС), тому що ефективна безпекова формула створює надійне підґрунтя, що забезпечує стійкість та надійність подальших (чи одночасних) соціо-економічних процесів.
5. Здобуття членства в НАТО для України є більш швидким та доступним способом засвідчити незворотність її європейського вибору, аніж постійний наголос на "європейських амбіціях" та визнанні перспектив членства в Євросоюзі за умов відсутності в ЄС інституційних можливостей для нового розширення на даному етапі.
6. Відмова від євроатлантичного компоненту інтеграції (НАТО) на практиці може означати не зосередження на європейському компоненті (ЄС), як про це говорять прихильники позаблоковості, а їхнє синхронне гальмування і фактичну відмову від реформ на користь консервації пострадянських практик політичного, економічного та суспільного життя.

Обмеженість безпекових інструментів Європейського Союзу

Європейський Союз визначив для себе необхідність становлення й розвитку власної політики безпеки та оборони (ЄПБО) та Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП). Принцип СЗБП був офіційно оформлений у 1992 р. у рамках Маастрихтської угоди. Оскільки ЄС не мав власних збройних сил, країни-члени ЄС могли брати участь у військових діях переважно в складі сил НАТО.

Пізніше, у 90-ті роки з'явилася ЄПБО. У рамках ЄПБО збройні сили та поліцейські підрозділи можуть бути направлені в зони конфлікту для проведення гуманітарних операцій, підтримки миру, врегулювання криз та миротворчих операцій (наприклад, на Балканах, в колишній Югославії). Такі операції за задумом мають здійснюватися силами швидкого реагування ЄС, однак поки що ці сили є проектом, реалізація якого знаходиться на початковій стадії. Операції ЄПБО на практиці можуть здійснюватись лише з використанням ресурсів НАТО.

Отже, потужності ЄС у сфері гарантування безпеки та підтримки миру є досить обмеженими, що зумовлює стійкий взаємозв'язок між Євросоюзом та Північноатлантичним Альянсом, який в осяжній перспективі, з огляду на нові виклики безпеки, лише посилюватиметься.

Зацікавленість України в трансатлантичній єдності

Політична єдність Західного світу нині не є беззаперечним фактом. Дискусії навколо політики в Іраку та Ірані, питання розширення й трансформації ЄС та НАТО, протиракетної оборони, енергетики та екології засвідчили існування певних тріщин між європейським і північноамериканським складниками євроатлантичної спільноти, а також всередині самої Європи ("Стара" та "Нова" Європа). Починаючи з Іракської кампанії в США все частіше лунають заклики до односторонньої політики в глобальних та регіональних справах. В країнах Західної Європи, у свою чергу, обговорюються шляхи перетворення Європи на самостійного глоба-

льного гравця із відмінними від США стратегічними інтересами, цілями та засобами. На цих розбіжностях намагаються грати актори, що виходять у своїй політиці із принципово інших ціннісно-світоглядних настанов, аніж країни демократичного світу, насамперед Російська Федерація та Китай. Гра зовнішніх сил на суперечностях Європи і Америки, "Старої" та "Нової" Європи вже позначилась на зниженні здатності Заходу до консолідованих дій у широкому спектрі актуальних питань – від зміцнення демократії в світі до розбудови енерготранзитних коридорів.

В той же час з низки принципів питань провідним країнам Заходу вдається виходити як на спільні концептуальні бачення, так і на спільну політику. Такими питаннями є політика на Балканах, в Афганістані та, переважно, на Близькому Сході. У 2004 році свій внесок в політичну єдність трансатлантичної спільноти внесла й Україна, спонукавши як ЄС, так і США говорити спільним голосом на підтримку демократичних прагнень громадян України під час Помаранчевої революції.

В умовах посилення конфлікту по лінії Північ-Південь, а також актуалізації неавторитарних, антидемократичних тенденцій в низці країн Євразії, політична єдність заходу є принциповою цінністю. Така єдність має спиратися не лише на формально декларовану політичну волю, але і на ефективно діючі інституції. Провідною з таких інституцій на сьогодні є НАТО і сподівання на появу інших, які могли б замінити чи доповнити Північноатлантичний Альянс, в осяжному майбутньому не мають під собою реального ґрунту. Отже, в інтересах як ЄС та США – посилювати інституційну спроможність Альянсу та його авторитет.

НАТО в сучасному світі виступає рамковим форматом євроатлантичної ідентичності як спільноти націй, об'єднаних цінностями демократії, прав людини та відкритого суспільства. Розширення даного формату за рахунок нинішніх країн-сусідів, насамперед України, що матиме наслідок поширення простору «демократичної безпеки», належить до фундаментальних інтересів усіх країн Альянсу незалежно від їх ставлення до дискусійних питань міжнародного порядку денного (таких як Ірак, Іран чи Росія).

Україна має безпосередній інтерес до збереження та поглиблення трансатлантичної єдності, адже політичне розшарування на Європу та Північну Америку, «Стару» та «Нову» Європу грає на руку силам та міжнародним акторам, зацікавленим у загальному послабленні демократичного світу перед новітніми викликами, серед яких – загрози демократії та правам людини, ксенофобія, екстремізм, посилення неоімперських тенденцій тощо. Україна є молододою демократією із незавершеним процесом консолідації нації, отже є чутливою до даних викликів більшою мірою, ніж її західні сусіди. Активне просування України на шляху реформ із перспективою членства в ЄС та НАТО може стати як додатковим чинником стабільності й розвитку самої України, так і фактором збільшення інституційної спроможності та зміцнення консенсусу в обох організаціях.

Мобілізаційний поштовх внутрішнім трансформаціям

Постсоціалістичні трансформації у Центрально-Східній Європі є одним із найуспішніших у світі прикладів цілеспрямованого трансформування цілої групи держав у відповідності із певним набором норм, критеріїв та алгоритмів. Ці процеси були не набором реформаторських імпровізацій, а являли собою систему дій та політик, зумовлених усвідомленою потребою повернення до Європи, звідки ці країни були вилучені (в політико-економічному та суспільному сенсі) після 2-ї світової війни. Інституційним форматом «повернення до Європи» був процес набуття цими країнами членства в ЄС та НАТО – як єдиний і нерозривний процес.

Процедура набуття членства в ЄС передбачала на першому етапі оцінку відповідності країн 1-му Копенгагенському критерію – стабільності інститутів демократії та верховенства права. Якщо країна відповідала даному базовому критерію, їй надавали статус кандидата і розпочинали переговори про членство. В ході пере-

говорів країна мала довести відповідність 2-му та 3-му критеріям (конкурентноздатна ринкова економіка та здатність виконувати обов'язки, пов'язані з членством в ЄС). Весь процес супроводжувався ретельним моніторингом ситуації у відповідних країнах – від ухвалення європейського законодавства до практичного запровадження норм та стандартів ЄС в усіх галузях.

Набуття членства в НАТО, хоч і не зумовлене такою великою кількістю норм та критеріїв, як у випадку з ЄС, передбачає здійснення системних реформ сфери безпеки, збройних сил, спецслужб та правоохоронних органів, встановлення дієвої системи громадського контролю, а також, як і у випадку з ЄС, зміцнення демократичних інститутів, забезпечення верховенства права та конкурентноздатності економіки.

З 1999 року, відповідно до рішення Вашингтонського саміту Альянсу, процес підготовки до членства в НАТО відбувається в рамках Планів дій з набуття членства (ПДЧ), які розробляються для кожної країни окремо, з урахуванням відповідної специфіки, однак на основі спільних критеріїв.

Аналіз документів, що визначають зміст реформ, спрямованих на набуття членства в ЄС та НАТО, свідчить, що вони відзначаються комплексністю і системністю, спроможною скерувати процес модернізації країн у русло загальної європеїзації та досягнення стандартів, характерних для демократичних, найбільш розвинених країн світу, з найбільш високоорганізованим ринком, найвищими соціальними стандартами та гарантіями безпеки.

Чи можна, враховуючи це, розділити процеси європейської та євроатлантичної інтеграції для постсоціалістичних країн, що потребують комплексної модернізації? Теоретичний підхід припускає позитивну відповідь, адже формального зв'язку між членством в ЄС та НАТО немає. Однак на практиці немає жодного прикладу успішного «розведення» цих двох процесів. Країни або інтегруються в ЄС та НАТО, або не інтегруються в жодну з цих організацій, залишаючись при цьому відсталими в політичному, економічному та соціокультурному сенсах.

Процеси європейської та євроатлантичної інтеграції не мають між собою жорсткої процедурної прив'язки. Більше того, нині, у зв'язку з інституційною кризою ЄС, процес набуття членства тими країнами, що не встигли своєчасно вскочити у останній вагон «великого розширення», відкладається. Тим більшої ваги набуває процес вступу (або поглибленої співпраці з перспективою вступу) цих країн до Північноатлантичного Альянсу, адже двері до нього залишаються відчиненими.

Європейська та євроатлантична інтеграція – цілісний процес

В Україні точаться дискусії навколо можливості відмови від проголошеного та закріпленого в законодавстві курсу на членство в НАТО, та заміну цього курсу на політику позаблоковості чи нейтралітету із одночасним перенесенням акцентів на суто європейський компонент інтеграції (відносини з ЄС). Жодним чином не применшуючи значущість масштабних завдань європейської інтеграції, разом з тим відзначаємо хибність такої теорії. При відмові від курсу на членство в НАТО із урахуванням внутрішніх проблем ЄС, що зумовлюють неможливість вступу України до цієї організації у близькій чи середній перспективі, Україна втратить можливість в осяжному майбутньому інституційно оформити свою роль як інтегральної ланки євроатлантичного простору. Це призведе до гальмування і без того повільних реформ та консервації на тривалу перспективу політичних, економічних та суспільних практик пострадянського зразка, латентного чи відкритого дрейфу до сфери впливу Російської Федерації, де нині завершується процес консолідації авторитарного режиму.

Отже, виходячи з фундаментальних національних інтересів України, політичній еліті слід підтвердити намір слідувати європейській та євроатлантичній інтеграції як двоєдиному цілісному процесові, що може слугувати дієвим чинником мобілі-

зації як державного апарату, так і суспільства для досягнення стратегічної мети – перетворення України на зрілу демократію та конкурентноздатну ринкову економіку європейського типу.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕЯ

Юрген Валь

Ця доповідь ґрунтується на моєму досвіді публіциста, політика та політичного радника європейського рівня, це – не академічний аналіз або висновок, зроблений на основі теоретичних дискусій стосовно політичних реалій. Зокрема, я торкнуся трьох питань:

1. Чим насправді була Європа вчора та позавчора?
2. Чому і відколи ми розпочали дискусію щодо поняття та змісту поняття «європейська ідентичність»?
3. Зміст та беззмістовність дебатів про «європейську цілеспрямованість»

Звичайно, ці комплексні питання не можна розділити за допомогою скальпеля. Крім того, з досвіду відомо, що зовсім небагато важливих політичних проблем несуть на собі такий відбиток суб'єктивізму, як суперечка про характеристику так званих ідентичностей.

Отже, звідки дме вітер в цій суперечці? Для того, щоб висвітлити найважливіші аспекти, підійдемо до величезної карти Європи, що висить в одному з монастирських приміщень неподалік абатства Сенанк у Провансі. І ось ми бачимо їх: монастирі, побудовані в XI та XII сторіччях цистеріанцями від Франції до Богемії, починаючи в 1098 р. у Сіто, закінчуючи на Заході в 1240 р. у Морімоні. Зі спорудами в Англії, Португалії та Італії. На Сході вони лежали в Богемії та біля Кракова. До 1300 р. виникло 700 чоловічих монастирів.

Що означає ця історія для України? Те, що на той час вона не належала до цього процесу. Греко-католицькі та уніатські території, на жаль, не відносяться до ранньої історії тієї «старої Європи», теоретична дискусія про об'єднання якої почалася ще до 1933 року, а практична реалізація – в 1948 році, до першого розширення Європейського Співтовариства, коли до нього вступила Греція.

Першим, хто надав поштовх та динаміки цій місії, був Святий Бернар Клервоський, який за 35 років зміг зробити те, для чого сьогодні знадобилося б життя тривалістю в 80 років. А її основою послужило те, що на декілька століть раніше в Центральну та Східну Європу приніс Святий Венедикт з монастиря Монте Кассіно: віра та цивілізована робота.

Онімівши, зачаровано стоїш перед картою в Сенанку, не розуміючи до кінця цей шедевр. Але ясно одне: це був справжній християнський Захід – без кордонів, без національних держав, без плюралізму. А ще розумієш, що це – документ, який засвідчує прагнення християн-романтиків XIX сторіччя, які все більше відчували навалу машин, до, здавалося б, сповненого гармонії та доброчесності середньовіччя.

Історія демонструє і інші, більш важливі аспекти. Праця Бернара виникла після заворушень та духовної плутанини, в яких опинилися християни, народи та правителі в символічному 1000-му році. Бернар невтомно проповідував повернення до істин віри, до довіри до Бога, відновлення ще слабкої на той час помісної церкви, слабкої порівняно до її влади при дворі, у меншини можновладців.

Бернар змінив взаємовідносини в церкві та в світі. Наприклад, на Рейні він виступав проти юдофобії після того, як, за свідченням літопису, однієї Страсної п'ятниці мешканці Вормса вбили тисячу євреїв.

Висловлюючись на сьогоднішній лад, Бернар був піонером у справі народної освіти. Він втручався і в політику – на жаль, дещо наївно – досить рано ставши третейським суддею. Він же був ініціатором Другого хрестового походу, який завершився невдачею. Політика не належала до його талантів. Що ж залишилося? Християнська ідентичність великої частини Європи без будь-якої конкуренції, позначена реформами, але обмежена в часі.

Карта Сенанка є, висловлюючись сучасною мовою, історичним моментальним знімком. А в реальності такий, здавалося б, невіддільний і цілісний світ цистеріанців розпався в роки пізнього Середньовіччя. Відтепер почалося будівництво чудових соборів, але не стабільних політичних порядків. Праця Бернара, щоправда, не зникла, але ми маємо відзначити:

- Хрестові походи врешті-решт зазнали повної поразки. Єрусалим не став світовою фортецею церкви і не є нею сьогодні.
- Імператор та Папа Римський вели запеклу суперечку щодо політичного керівництва. Церква розпалася на Східну та Західну. В Константинополі імператор та церковний настоятель правили як відносно добрі сусіди. В Римі, навпаки, приймали смиренних німецьких кайзерів, а інші сперечалися з Папою. Доходило навіть до зміщення Пап світськими правителями.
- У Софії, Києві та Москві – це лише три приклади – виникали церкви та громади, що залишалися чужими для Заходу практично по всіх аспектах.

Але я залишаюся на Заході.

На зміну поняття ідентичності в європейському світі вплинув той факт, що в ХХ столітті Римська Церква крок за кроком відійшла від політики. Звичайно, з анналів історії нам відомо, що лише Папа Пій XII у своїх новорічних проповідях 1944 -1945 рр. однозначно висловився за переваги демократії. Але національні церкви продовжували й надалі триматися за недемократичні альянси – наприклад, в Іспанії або Португалії, не говорячи про Латинську Америку.

І все ж таки після Лева XIII та 1900 р. відбулися поступові політико-соціальні зміни в поведінці церкви, що пішло на користь і нам, передусім після 1945 р. Політична компонента європейської християнської ідентичності зазнала докорінних змін. Зміни торкнулися, зокрема, і лютеран та інших протестантів.

Церкви, передусім католицька, наголошували після Другої війни народів 1945 р. та пізніше майже щороку на європейсько-християнській ідентичності, яка по-новому проголошувала призабуті ідеали Бенедикта, Бернара та їхніх наступників. При цьому попереду йшов Пій XII. Але тоді, після закінчення Другої війни народів, при погляді на Схід відкривалася лише одна перспектива: пасивний переляк від страждань переслідуваних християн у залежних від Радянського Союзу країнах. Популярна в п'ятдесятих роках у Німеччині книжка Едзарда Шапера так і називалася – «Вмираюча церква».

Лише політичний та культурний істеблшмент європейського Заходу знав подробиці про положення (православних) церков у Балтиці, Росії, в Україні, Румунії та Болгарії (окрема мова про Югославію Тіто) та про життя католиків у Польщі, Угорщині тощо.

У будь-якому разі погляд європейського Заходу на Центральну та Східну Європу після 1948 р. привів до того, що маса політиків та виборців вважала, що поділена на церкви, економічні системи та військові бази Європа навряд чи зможе об'єднатися. До того ж ніде, крім Австрії, не існувало спогадів про культурні містки між Сходом та Заходом. Крім того, майже всі європейці з покоління в покоління вважали, що не лише в Росії живуть відсталі народи, в яких панує пізній феодалізм і мову яких неможливо зрозуміти.

Лише невелика частка представників церкви після 1945 р. була налаштована так по-європейськи та революційно, як Конрад Аденауер або Роберт Шуман. Папа Йоганн XXIII, який певний час був нунцієм у Парижі, першим почав висловлювати вголос свої сумніви щодо сенсу подальшого існування успадкованих від інших поколінь національних держав, найстарішим з яких було лише 300 років, а більшості – менше, ніж 200, а то й 100.

Вже в 1944 р. ідея миру була пов'язана з ідеєю стабільного об'єднання європейських держав, що час від часу вели війни одна проти однієї. Рештою це привело до того, що Папа Пій XII у березні 1957 року – зразу після підписання Римських договорів – відкрито заявив, що Римські договори на відміну від плану Європейського об'єднання вугілля та сталі, запропонованого Шуманом в 1950-1951 рр., не передбачають рішень більшістю. Як актуально!

Роберт Шуман, двомовний виходець з Лотарингії, який у вирішальні роки був Міністром закордонних справ Франції, ще 1946 р. абсолютно відкрито закликав християнсько орієнтовані партії та організації виступити за створення мирної Європи. Завдяки випадку ідея набула чітких рис. А може, запитують християни, це було більше, ніж просто випадок, що в шести країн, які в 1951 р. реалізували план Шумана від 1950 р., а 1957 р. підписали Римські угоди, за недовгим винятком Голландії, де короткий час при владі стояли ліберали, були християнсько-демократичні уряди?

Я згадаю ще одну – майже невідому – деталь з планів Шумана. Між 1948 р. та своєю смертю 1963 р. він неодноразово наголошував, що майбутня Європа ніколи не буде повною, якщо її будуватимуть без слов'янських народів.

Сьогодні це здається таким самим давнім, як і цистеріанці, які жили 1000 років тому. Так вважають песимісти. А я в свої 77 років – оптиміст ще з 1945 року і тому вважаю, що коли ми зараз, з часів холодної війни, знову говоримо про християнську ідентичність Європи, варіюємо та адаптуємо, а частково руйнуємо її, щоб посилити чи послабити її, то – хочемо ми того чи не хочемо – ми мусимо визнати, що дух Святого Бернара не вмер, він живий. В час поклоніння засобам масової інформації це – чудо.

В цьому дусі Європейська Народна Партія, партія європейських християнських демократів, розпочала в 1989 р. діалог зі світом православ'я (досі відбулося шість зустрічей). Певні плоди принесли розмови з грецькими політичними друзями, контакти з болгарськими та румунськими, менше – з сербськими та українськими. Російські православні священнослужителі брали в них двічі участь як спостерігачі, а потім перестали приїжджати. Висновок: потрібно ще чимало часу. Але в будь-якому разі сьогодні до фракції ЄНП-ЄД Європейського парламенту входять православні християни з Греції, Болгарії, Румунії та Латвії.

Європейська ідея крок за кроком реалізувалася в політиці об'єднаної Європи. Середній громадянин знає лише основні моменти суперечки стосовно «ідентичності» Європи. Як правило, люди скоріше розуміють поріднене зі словом ідентичність по-

няття ідентифікація. Ідентифікацією займається поліція або фінансове управління. Тобто відбувається встановлення особи: чи той Мюллер дійсно Мюллер, а не, скажімо, Шнайдер. Тому й не слід чекати, що маса виборців сьогодні зможе зрозуміти або оцінити дебати про ідентичність. Але це не виключає, що ці маси можуть відрізнити представників християнських цінностей від інших політиків.

А як виглядає реальність? В той час, як академічне визначення говорить, що це – спільність сутності між визначеною нацією та свідомістю представників цієї нації, то в побуті за келихом пива, почувши повідомлення про викрадення автомобіля, ми кажемо: «типово польський варіант». Тому що численні індивіди складають собі враження з почутої, прочитаної та побаченої правди або напівправди, що таке «типова» польська, українська або німецька ідентичність. При цьому вони не хочуть знати, як інші нації оцінюють себе самі, а судять на власний смак. Тому в Німеччині все ще кажуть, що італійці ледачі, трусливі та схильні до крадіжок, хоча, починаючи з 1952 р., в Італії відпочило близько 50 млн. німців.

У сучасній державі мова – це скоріше інструмент комунікації, ніж прояв культурної або національної ідентичності. Тільки в еліт це виглядає по-іншому. В них свої – суперечливі – звички. Вони не нервують через те, що в ФРН працюють індійці та китайці, які говорять англійською. І вони практично не знають шкільних класів, які на 80% складаються з турецьких дітей. Але і вони – проти вступу Туреччини до ЄС.

Багато які з наведених складностей викликають в різних колах і на всіх рівнях своєрідну втечу. Так, тривають суперечки про кордони Європи, хоча вони ніколи не були визначені в правовому сенсі, а в кращому разі їх рекомендували географи. Виняток Шарля де Голля, який вважав, що Європа закінчується на Уралі, не був прийнятий жодним з його конкурентів у Вашингтоні чи в Європі. А Рада Європи розробила іншу, відмінну від ЄС, практику прийому в свою структуру. До неї сьогодні входить декілька кавказьких країн, і при цьому – не обов'язково з християнсько-європейською орієнтацією, як, наприклад, Вірменія. На свідомість мас з ЄС теоретична суперечка не мала ніякого впливу. На жаль, це стосується і Києва, та і Львова теж.

Зараз нам потрібно реалізувати два моменти, зокрема – і в Україні.

По-перше, йдеться про єдине розуміння понять європейської ідеї в практиці ЄС. Це буде можливим, якщо еліти керуватимуться розумом і відмовляться від емоцій.

По-друге, зрозумілою про-європейською мовою ми маємо завоювати виборців, для яких мир, правова держава та соціально прийнятні робочі місця є трьома основними ознаками реальної європейської політики.

Ніякі аргументи еліт не допоможуть їм без симпатій більшості виборців. Ця більшість може відбутися лише в тому разі, якщо над цим працюватимуть ті, хто живе сьогодні, а не ті, хто прийде завтра.

Дуже влучно щодо цього висловився польський поет Станіслав Єжи Лец:

«Для мислення слід мати мозок, не говорячи про людину»

ПОПЕРЕДНІ ВИДАННЯ:

1. РОЗВИТОК ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ
У ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄС
2. ЗА ЯКОЮ КОНСТИТУЦІЄЮ
ЖИТИМЕ УКРАЇНА В 2007 Р.?
3. ДЕМОКРАТІЯ, ВЕРХОВЕНСТВО
ПРАВА, ПРАВА ЛЮДИНИ:
ОЦІНКА ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ
ПЛАНУ ДІЙ „УКРАЇНА – ЄВРО-
ПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ”
4. СУЧАСНИЙ МЕДІА-МЕНЕДЖМЕНТ.
ГАЗЕТА ЗАВТРАШНЬОГО ДНЯ -
ПОТЕНЦІАЛ МАЙБУТНЬОГО

KAS POLICY PAPER

ФОНД КОНРАДА АДЕНАУЕРА
ПРЕДСТАВНИЦТВО В УКРАЇНІ